

N:o 2.

Ank. till Riksd. kansli den 8 mars 1897, kl. 6 e. m.

Andra Kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande n:o 1, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kongl. Maj:t i fråga om tiden för den dagliga undervisningen i folkskolorna.

Uti en inom Andra Kammarerna väckt och till utskottet hänvisad motion, n:o 137, har herr *L. J. Jansson* i Djursåtra hemstålt:

»att Riksdagen ville besluta att i skrifvelse till Kongl. Maj:t anstålla, att Kongl. Maj:t tåcktes meddela sådana bestämmelser, att i skolor, der den dagliga undervisningstiden icke öfverstiger 5 timmar, denna tid må, der församlingen å kyrkoståmma derom uttalat önskan, kunna i den ordning, 10 § af nu gällande folkskolestadga föreskrifver, ordnas så, att undervisningen tillåtes fortgå och afslutas utan någøt sådant afbrott af minst en timme, som nu finnes stadgådt mellan för- och eftermiddagsläsningen, dock under vilkor, att en ledighet af minst 30 minuter lemnas efter de två eller tre första lärotimmarne.»

Motionåren hänvisar till den motivering, som återfinnes uti en vid 1890 års riksdag af herr *Anders Svensson* i Bossgården inom Andra Kammarerna väckt motion åfvensom uti Andra Kammarernas första tillfälliga

utskotts deröfver afgifna utlåtande, samt återoppar slutligen samma kammares den 5 mars 1890 med anledning af nämnda utlåtande fattade beslut, till hvilket han med sin motion fullständigt ansluter sig.

Förnyande sin vid 1889 års riksdag i samma syfte väckta, af Andra Kammaren bifallna, men af den Första afslagna motion, hade herr Anders Svensson såsom stöd för sin framställning i hufvudsak anfört följande.

Allmän belåtenhet vore rådande, der förmiddagsläsning blifvit införd. Vissa olägenheter, som äro förbundna med lästidens fördelning på för- och eftermiddag, såsom oordentlig skolgång, orsakad af föräldrarnes behof af barnens biträde i hemmet, den däsighet och förströddhet, som vanligen inställer sig under eftermiddagslektionerna, och det vagabondlif, som den på för- och eftermiddag delade läsningen ofta medför, skulle genom den anordning af undervisningstiden, som motionären föreslagit, i väsentlig mån undanrödjas. Klagomålen öfver att skolan gjorde barnen odugliga för det praktiska lifvet skulle ock tystna, enär på detta sätt barnen skulle sättas i bättre tillfälle att lemna sina föräldrar välbehöflig hjälp liksom ock att använda och utbilda sina praktiska anlag och fallenheter.

En sådan, mera koncentrerad läsning, förutsatt att den lämpligen anordnades, vore ock enligt motionärens mening i hygieniskt afseende fördelaktigare, hvilket framginge af det sakförhållande, att, der båda anordningarne praktiserats och man haft tillfälle att anställa jämförelser, barnens hela skick och utseende burit vittnesbörd om den nu ifrågasatta anordningens företräde.

Andra Kammarens första tillfälliga utskott, som behandlade denna af herr Svensson väckta motion, hänvisade till sitt vid 1889 års riksdag afgifna utlåtande.

Häri anförde utskottet, att den föreslagna förändringen i allmänhet icke kunde anses vara af behovet påkallad, men att dock orter torde finnas, der en anordning af undervisningen i den rigtning, motionären antydt, kunde vara mera ändamålsenlig än den nu lagstadgade. De skäl, motionären anfört, fann utskottet beaktansvärda. Med ett lämpligt afpassande af läroämnena samt med iakttagande af det stadgade afbrottet mellan hvarje lärotimme kunde den af motionären omförmälda ordningen för undervisningen icke medföra fara för barnens öfveranstängning. Derest läsningen fortginge utan det nämnda längre afbrottet, skulle äfven barnen på landet icke behöfva att under vintermånaderna vid gång mellan skolan och hemmet i mörkret tillryggalägga den ofta långa vägen. Då sålunda åtskilliga fördelar kunde vara förenade med en på ifrågavarande sätt an-

ordnad undervisningstid, hade utskottet ansett lämpligt, att en dylik, berättigad anordning af undervisningstiden kunde införas utan att, såsom nu måste ske, framställning derom hos Kongl. Maj:t i hvarje fall behöfde göras. Vidblifvande dessa åsichter, gjorde utskottet en hemställan, som är alldeles lika lydande med herr L. J. Janssons till denna Riksdag gjorda förslag, en hemställan, som äfven denna gång biträdades af Andra Kam-maren, men afslogs af den Första.

Vid innevarande års riksdag har friherre C. Klingspor i Första Kam-maren väckt en motion i samma syfte, hvilken blifvit hänvisad till behandling af dess första tillfälliga utskott.

I 1842 års folkskolestadga funnos inga inskränkande bestämmelser med afseende på lästiden. Det hette der helt enkelt:

»Skolstyrelsen ege att i samråd med församlingen bestämma de tider af året och de timmar å dagen, då undervisning vare sig i fasta eller flyttbara skolor skall meddelas, med iakttaget afseende å de förhållanden, som å en del orter kunna göra en mera vidsträckt hemläsning nödig.»

Först genom kongl. cirkuläret den 22 april 1864 tillkom följande be-stämmelse angående den dagliga lästidens längd samt om uppehåll mellan lärotimmarne:

»Skolråden skola tillse, att den dagliga undervisningstiden i folkskolan icke må utsträckas öfver sex timmar, med tjenliga afbrott emellan hvarje timme under så väl för-som eftermiddagen.»

Någon fördelning af skoldagen i tvenne hufvudafdelningar genom ett längre uppehåll efter vissa timmars undervisning var sålunda icke uttryck-ligen stadgad. Flera skoldistrikt, så i stad som på landet, ordnade der-för undervisningen i sammanhängande följd och erhöilo vederbörlig stad-fästelse på reglementen, i hvilka undervisningstiden blifvit bestämd till exempelvis 8 f. m.—1 e. m. eller 9 f. m.—2 e. m.

Genom utfärdande af 1882 års folkskolestadga skedde emellertid en väsentlig inskränkning i församlingarnas frihet på detta område. I § 15 af nämnda stadga bestämdes:

»1. Skolrådet eger att efter samråd med kyrkostämma stadga de tider af året, de dagar i veckan och de timmar å dagen, då undervisning skall i skolorna meddelas.

2. Härvid bör iakttagas: — — — — —
att den dagliga lärotiden ej utsträckes i folkskola öfver sex och i småskola öfver fem timmar;

att mellan de särskilda lärotimmarne ett tjenligt afbrott i undervisningen eger rum; samt att mellan förmiddagens och eftermiddagens lärotimmar lemnas en längre ledighet, hvilken med hänsyn till förhållandena under olika årstider och på olika orter bör utsträckas till en eller två timmar.»

Efter utfärdandet af dessa bestämmelser har frågan om den dagliga lästidens fördelning upprepade gånger dragits under Kongl. Maj:ts ompröfning. Enligt hvad till utskottets kännedom kommit, hafva af 16 dylika ansökningar 9 blifvit afslagna och 7 helt eller delvis bifallna. Efter 1890 lära *samtliga* ansökningar regelbundet hafva afslagits, hvilka skäl som än blifvit anförda för ett undantag, hvarför under de senare åren inga ansökningar blifvit till Kongl. Maj:t ingifna. Icke desto mindre finnas församlingar, särskildt i Skara stift, der man fortfarande låtit undervisningen gå som förut, icke bekymrande sig om folkskoleinspektörens deremot gjorda föreställningar.

I afgifven embetsberättelse för åren 1887—1892 meddelar en folkskoleinspektör från ofvannämnda stift följande:

»Vid 35 folk- och 39 småskolor — — — har undervisningen med 20 minuters rast mellan 3:dje och 4:de timmen pågått i *folkskolan* från kl. 8 f. m.—1 e. m. eller 9 f. m.—2 e. m. och i *småskolan* från kl. 8—12 f. m. eller 9 f. m.—1 e. m. Ehuru denna undervisningstid varit särdeles omtyckt så väl af föräldrar, skolråd och lärare som lärjungar samt både för undervisningen och framför allt beträffande skolgången gifvit ett öfverraskande godt resultat, utan att någon öfveranstängning hvarken för lärare eller lärjungar försports, har jag dock på grund af folkskolestadgans i § 15 mom. 2 gifna föreskrift måst anmoda skoldistriktet att mellan förmiddagens och eftermiddagens lärotimmar lemnas minst 1 timmes rast, så att den dagliga undervisningen då skulle pågå från kl. 8—11 f. m. och kl. 12—2 e. m. i folkskolan samt från kl. 9—11 f. m. och kl. 12—2 e. m. i småskolan.»

De skäl och betänkligheter, som tid efter annan återkommit mot den nu föreslagna anordningen af lästiden och som blifvit samlade och närmare utvecklade i det betänkande, som afgafs af den komité, hvilken år 1895 blifvit tillsatt för utarbetande af förslag till folkskolestadga för rikets större städer, äro dels af sanitär och dels af pedagogisk art.

Från sanitär synpunkt uttala komiterade den åsigten, att barnen taga skada till sin helse, om de sysselsättas med intellektuellt arbete längre tid än tre timmar utan att derefter erhålla tillbörlig hvila, hvarför ett längre uppehåll uti det dagliga skolarbetet anses nödvändigt, hvilket i vanliga fall bör utsträckas till minst två timmar, om derunder någorlunda tillfyllestgörande hvila skall kunna vinnas.

Såsom pedagogiskt skäl framställa komiterade den öfvertygelsen, att barnen efter tre timmars intellektuellt arbete ej längre förmå följa undervisningen med tillbörlig hurtighet, noggrann uppmärksamhet och lefvande

intresse. Mot dessa af komiténs flertal uttalade åsigtter hade emellertid en ledamot, folkskoleinspektören d:r C. G. Bergman, reserverat sig, och uttalanden i motsatt riktning hafva gjorts dels vid sjunde nordiska skolmötet 1895 och dels af Stockholms folkskolelärareförening vid dess öfverläggning om komiterades förut nämnda betänkande.

Vid nyss nämnda nordiska skolmöte fattades följande resolution:

»Skolarbetets anordning såsom förmiddagsläsning är fördelaktig, emedan den

- a) befördrar jemn skolgång;
- b) tillskyndar skolarbetet en kvalitativ vinst, i det att ett större mått af samlad energi står till både lärares och lärjungars föfogande före intagandet af dagens hufvudmåltid; och
- c) möjliggör i högre grad än den på för- och eftermiddag fördelade läsningen: vård om barnens sedliga lif, uppfostran till arbetsamhet och praktisk duglighet samt ekonomisering med tiden.»

Af Stockholms folkskolelärareförening anfördes i dess till Kongl. Maj:tingifna yttrande i frågan, att de skäl, som förebragts, voro hufvudsakligen teoretiska och icke grundade på någon undersökning af de verkliga förhållandena, hvilka tvärtom syntes tala för en motsatt uppfattning. Så hade t. ex. vid hufvudstadens folkskolor under mer än 30 år undervisningen varit med fördel anordnad som förmiddagsläsning.

Uti dessa skolor utgjorde antalet sjukdagar på hvarje lärjunge under år

1891	8,6
1892	7,0
1893	7,0
i medeltal för de tre åren	7,5

Uti Malmö och Norrköpings folkskolor, vid hvilka undervisningstiden är delad, voro motsvarande siffror:

	1891	1892	1893	I medeltal
för Malmö.....	6,8	8,7	7,9	7,8
» Norrköping	9,3	6,4	7,5	7,7

Af dödlighetsstatistiken framgår, att antalet barn, som dött i åldern 10—15 år, utgjorde på hvarje tiotusental invånare:

	1891	1892	1893	I medeltal
i Stockholm.....	2,7	2,6	3,3	2,9
i Malmö	3,2	4,4	2,9	3,5
i Norrköping	4,2	3,6	2,9	3,6
i rikets samtliga städer	3,6	3,3	3,6	3,5

och detta oaktadt den *allmänna* dödligheten i Stockholm är större än i nämnda städer.

Erfarenheten gifve ock vid handen, »att det är mera skadligt för helsan att ha två timmars intellektuelt arbete efter middagsmåltiden än att hafva alla lektionstimmar förlagda till tiden före densamma», liksom ock att en sådan undervisningstid gifvit ett öfverraskande godt resultat i de skolor, der den varit genomförd, hvarför man »kan draga den slutsats, att förmiddagsläsningen icke med nödvändighet måste medföra de vådor i hygieniskt afseende, som komiterade förmena».

Då förhållandena i vårt lands skilda delar äro ganska olikartade, så att den anordning, som passar på en ort, icke alltid lämpar sig för en annan, så synes det utskottet, som om skollagstiftningen borde i någon mån taga hänsyn härtill, så att den icke i detalj regelbinder allt, utan lemnar vederbörande en viss frihet. En sådan är ock redan delvis medgifven beträffande undervisningens ordnande i hvad det gäller bestämmandet af de tider af året, de dagar i veckan och de timmar å dagen, då undervisning skall i skolorna meddelas. Det torde med skäl kunna ifrågasättas, huruvida icke åt de lokala skolmyndigheterna, på sätt som här föreslås, äfven skulle kunna öfverlemnas rätten att, der särskilda förhållanden och omständigheter föreligga, medgifva undantag från den allmänna regeln, att ett uppehåll af minst en timme bör ega rum mellan förmiddagens och eftermiddagens lärotimmar.

Tvifvels utan äro ock domkapitlen och vederbörande folkskoleinspektörer lättare i tillfälle att i hvarje fall undersöka och pröfva de föreliggande omständigheterna än Kongl. Maj:t, som dessutom genom ett sådant förfarande som det här föreslagna skulle befrias från besväret att taga hand om mindre viktiga framställningar rörande skolväsendets detaljer.

Utskottet är derjemte af den meningen, att de betänkligheter, som från sanitär och pedagogisk synpunkt uppställas, icke äro af den betydelse, att de böra föranleda, att man bestämdt och principiellt skulle motsätta sig hvarje framställning i ämnet utan hänsyn till de skäl, som i särskilda fall kunna förebringas.

Faran för att en mera koncentrerad lästid skulle medföra öfveranstängning för så väl lärjungar som lärare har ock motionären velat

förebygga dels genom den inskränkning, han gjort, att ett sådant medgifvande icke får göras åt de skolor, der den dagliga undervisningstiden öfverstiger fem timmar, och dels genom det vilkor, han uppställt, att en ledighet af minst 30 minuter skall lemnas efter de två eller tre första lärotimmarne, hvarförutom de förut stadgade, kortare uppehållen mellan de särskilda lektionerna skulle bibehållas.

Såsom en ytterligare försigtighetsåtgärd i detta hänseende vill utskottet dessutom föreslå, att beträffande småskolor det högsta antalet lästimmar per dag icke må öfverstiga fyra, om här åsyftade undantagsförhållande der skall få ega rum.

Då erfarenheten visat, att i de skolor, der en dylik anordning blifvit införd och pröfvad, skolgången i allmänhet blifvit jämnare, och då flera praktiska skäl tala för saken, bland hvilka utskottet anser det viktigaste vara, att barnen härigenom skulle kunna i någon större mån blifva i tillfälle att hjälpa till med nyttigt arbete i hemmet, än hvad nu i allmänhet är fallet, har utskottet i anledning af herr L. J. Janssons motion funnit sig böra hemställa,

att Andra Kammaren ville för sin del besluta, att Riksdagen må i skrifvelse till Kongl. Maj:t anhålla, att Kongl. Maj:t täcktes meddela sådana bestämmelser, att i folkskolor, der den dagliga undervisningstiden icke öfverstiger fem timmar, och i småskolor, der den dagliga undervisningstiden icke öfverstiger fyra timmar, denna tid må, der församlingen å kyrkostämman derom uttalar önskan, kunna, i den ordning § 10 i folkskolestadgan föreskrifver, fördelas så, att undervisningen tillåtes fortgå och afslutas utan något sådant afbrott af minst en timme, som finnes stadgad mellan för- och eftermiddagsläsningen, dock under vilkor, att en ledighet af minst 30 minuter lemnas efter de två eller tre första lärotimmarne.

Stockholm den 5 mars 1897.

På utskottets vägnar:

EMIL HAMMARLUND.
